

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА
Кафедра майстерності актора

АНОТАЦІЯ

до творчого проєкту

**Захист сценічного образу фру Кристини Лінне в дипломній виставі за п'єсою
Генріка Юхана Ібсена «Ляльковий дім»
на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»**

Виконала:

здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 026 «Сценічне мистецтво»
Діана КОНДРАТОВА

Керівник творчого проєкту:

викладач кафедри
майстерності актора ХДАК
Олександра ПРОСКУРЯКОВА

Рецензент:

доцентка кафедри сценічної мови ХНУМ
імені І. П. Котляревського,
заслужена артистка України
Тетяна ГРІНІК

Допущено до захисту
Зав. кафедри _____ / Віталій МІЗЯК /
11 червня 2025 р.

Харків 2025

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОГО ДЖЕРЕЛА Г. ІБСЕНА «ЛЯЛЬКОВИЙ ДІМ»	6
1.1. Біографія та творчий шлях автора Г. Ібсена.....	6
1.2. Історія написання та особливості художнього втілення драматургічного твору «Ляльковий дім»	8
1.3. Розбір основних подій п'єси згідно розвитку сюжету	14
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА РОБОТИ НАД СЦЕНІЧНИМ ОБРАЗОМ	16
2.1. Характеристика та аналіз образу фру Лінне: психологічний портрет та мотивації	16
2.2. Образ фру Лінне та його взаємовідносини з іншими персонажами	20
2.3. Робота над характером та характерністю.....	22
2.4. Надзавдання та наскрізна дія ролі	23
РОЗДІЛ 3 СЦЕНІЧНЕ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ ФРУ ЛІННЕ.....	25
3.1. Використання виразних засобів для становлення сценічного образу (голосова й пластична характеристики, темпоритм ролі, мізансценування)	25
3.2. Зовнішня складова образу героїні	28
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35
ДОДАТКИ	37

ВСТУП

Життя і творчість норвезького драматурга Г. Ібсена припадає на часи значного піднесення у різних сферах діяльності людини. Науково-технічний прогрес, різнобарвність мистецьких стилів та напрямів 19-го – початку 20 ст. тісно взаємопов'язані зі зміною світоглядів у суспільстві. Епоха Відродження, яка передувала Новому часу, сприяла розвитку гуманістичних поглядів, що знайшли своє відображення у творах мистецтва, а також розвинулися до формування ідей свободи та рівноправ'я. Вони й стали одними з центральних тем у п'єсі Г. Ібсена «Ляльковий дім».

У творі драматург розкриває проблему жінки у суспільстві, адже на той час саме жінки найбільше потребували захисту власних прав, будучи однією з найуразливіших ланок у суспільстві. Для 19-го ст. висвітлення такої теми можна назвати справжнім викликом в розрив сталим нормам, за якими панівну роль у різних сферах життя (зокрема політичній та соціальній) займали чоловіки. Таким чином, Г. Ібсен не просто зробив жінку головною героїнею твору, а й розкрив її внутрішній світ, хід думок і моральні якості, продемонструвавши приховану глибину жіночої сутності. Варто зазначити й те, що драматург не створював жодного «абсолютного» образу – кожен персонаж твору був наділений як позитивними, так і негативними рисами, що надавало їм життєвості. Герої драми відзначаються високоінтелектуальністю людських характерів, їх переживання змальовано доволі тонко, що допомагає розкрити психологічні сторони персонажів. Такий підхід до викриття сутності людських особистостей з їх проблемами й сформував принципи «нової драми», зачинателем якої й став Г. Ібсен.

Новітня для того часу п'єса не втрачає популярності й в наш час. Про це свідчать численні варіанти інсценування твору та різноманіття способів їх втілення: від класичного трактування сюжету до осучаснення за допомогою нестандартного підходу в режисерських ходах та сценічному оформленні. Актуальність

«Лялькового дому», його цікаві образи та якісна драматургія стали вирішальними у виборі даного матеріалу для постановки творчого проєкту. Режисером курсу було прийняте рішення щодо виконання авторкою даної роботи в дипломній виставі ролі фру Кристини Лінне – подруги дитинства головної героїні Нори.

Актуальність дослідження полягає в тому, що обране літературне джерело здатне повною мірою розкрити нагальні проблеми, пов'язані з питаннями моралі, свободи вибору, взаємовідносин у сім'ї та суспільстві, які знаходять відгук і сьогодні. Аналіз образу фру Лінне доводить важливість вкладу жінки у формування сім'ї, її місця в суспільстві, демонструє різнобіччя та глибину тонкої жіночої природи, яка відображається у власних бажаннях, цілях, життєвих принципах, що притаманні жінкам будь-якої епохи. Високі моральні принципи героїні стають прикладом для наслідування, найважливішим серед яких для фру Лінне стали щирість та чесність. Героїня закликає до відкритого ставлення один до одного та сміливості говорити правду. Своїми вчинками фру Лінне доводить необхідність дотримання цих принципів у суспільстві та сім'ї, що є надзвичайно важливим для сучасного суспільства, в якому досі є місце аморальності й дискримінації.

Мета: створити і втілити сценічний образ фру Лінне у відповідності до задуму та природи виконавця на основі дослідження особливостей характеру та поведінки персонажу; оволодіти навичками сценічного перетворення. Задля досягнення поставленої мети були сформульовані наступні **завдання:**

- дослідити біографію та творчий шлях автора п'єси;
- розглянути історію написання та особливості різних постановок твору «Ляльковий дім»;
- розібрати основні події твору згідно розвитку сюжету;
- проаналізувати образ фру Лінне, розробивши психологічний портрет героїні та визначивши мотивації її вчинків;
- дослідити взаємовідносини фру Лінне з іншими персонажами п'єси;
- створити характер та характерність образу;

- визначити надзавдання та наскрізну дію ролі;
- відібрати і застосувати на практиці найбільш виразні зовнішні засоби при сценічному втіленні;
- створити та практично втілити сценічний образ.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на міжнародній науковій конференції молодих учених: «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» 17–18 квітня 2025 року.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОГО ДЖЕРЕЛА Г. ІБСЕНА «ЛЯЛЬКОВИЙ ДІМ»

1.1. Біографія та творчий шлях автора Г. Ібсена

Видатний норвезький драматург, поет, театральний діяч, основоположник «нової драми» Генрік Юган Ібсен народився 20 березня 1828 р. в невеликому приморському місті Шієні на півдні країни. Митець походить із заможної родини місцевої купецької аристократії. Мати Маріхен Альтенбург була подругою дитинства Кнуда Ібсена – батька майбутнього драматурга, який на момент народження дитини працював комерсантом. З дитинства Г. Ібсен не відзначався товариськістю, був доволі замкнутим, а банкрутство батька у 1836 р. тільки погіршило ситуацію – сім'я опинилася в скрутному фінансовому становищі, Маріхен та Кнуд розлучилися. Попри це, навчаючись у школі, Г. Ібсен вирізнявся серед інших своїми здібностями в літературі та малюванні [2].

В 1844 р. юнак був змушений покинути рідний будинок й у віці шістнадцяти років починає працювати учнем лікаря. У цей час Г. Ібсен захоплюється журналістикою, пише свої перші ліричні та сатиричні вірші. Європейські революції 1848-1849 рр. наштовхнули драматурга до написання своєї першої п'єси «Катіліна» (1849 р.), у якій яскраво відображалися ідеї бунтарства та романтичні настрої. Однак популярністю цей твір так і не відзначився.

Здобувати вищу освіту Г. Ібсен поїхав до Крістіанії у 1850 р., де пройшов становлення від початківця до професійного літератора. Митець надав перевагу громадській діяльності, зокрема викладанню в недільній школі робочого об'єднання, співробітництву з робітничою газетою та студентським журналом. Період 1850-1864 рр. характеризується домінуванням у творчості автора національно-романтичних тематик у таких п'єсах як «Богатирський курган»

(1850 р.), «Ніч Св. Іоана» (1852 р.), «Фру Інгер з Естрота» (1854 р.), «Бенкет у Солгаузі» (1855 р.), «Воїни у Хельгеланді» (1857 р.), «Боротьба за престол» (1857 р.). Паралельно із цим Г. Ібсен отримує перший досвід роботи у театрі, адже в 1851 р. стає художнім керівником, режисером та драматургом першого норвезького національного театру в м. Бергені. Це допомогло юному митцю краще зрозуміти принцип роботи театру зсередини та познайомитися із тогочасними канонами художнього втілення драматургії на сцені, що пізніше дало поштовх до їх оновлення Г. Ібсеном. У цей час п'єси митця набувають популярності, а дирекція театру відправляє драматурга до Німеччини й Данії задля розширення знань та досвіду [2].

У 1857-1862 рр. Г. Ібсен очолював столичний «Норвезький театр», на сцені якого драматург вперше втілює власні твори. Тоді ж у драматурга остаточно формуються ідеї, які надалі складуть основу започаткування «нової драми» – Г. Ібсен надає глядачеві роль «співавтора» твору, стимулюючи спостерігача до процесу мислення та аналізу побаченого.

Творча діяльність не завадила влаштувати драматургові особисте життя. В 1858 р. Г. Ібсен уклав шлюб із Сюзанною Торесен, донькою священика. Жінка стала для митця справжньою музою, опорою та підтримкою, її енергійність надихала Ібсена, а в 1859 р. Сюзанна подарувала драматургові сина Сігунда.

Однак життя ускладнювалося фінансовою скрутою. Драматург Б. Бйорнсон посприяв отриманню Г. Ібсеном літературної стипендії, що допомогла родині виїхати до Рима. Митець знаходився за кордоном майже 27 років свого життя, подорожував усією Європою, проживаючи переважно в Німеччині та Італії. Перебуваючи в еміграції, Г. Ібсен активно листувався із друзями та підтримував зв'язок із скандинавами, які знаходилися за кордоном. З 1864 р. по 1874 р. активно тривав реалістичний період творчості драматурга, коли у творах переважала проблематика протистояння особистості суспільству. Монументальні філософсько-символічні віршовані п'єси «Бранд» (1865 р.) та «Пер Гюнт» (1867 р.) принесли

авторові світове визнання. Ці драми остаточно визначили шлях до народження «нової драми» [2].

Починаючи з 1877 р. Г. Ібсен створює ряд соціально-психологічних п'єс, серед яких «Основи суспільності» (1877 р.), «Ляльковий дім» (1879 р.), «Примари» (1882 р.), «Дика качка» (1884 р.), «Жінка з моря» (1888 р.). Твори періоду творчості 1877-1900 рр. належать до драм нового типу – «п'єс про людську душу» з наявними у них аналітичними композиціями та символічними образами, які підкреслюють художню образність та глибину схованих думок.

Після тривалої еміграції в 1891 р. Г. Ібсен повертається на Батьківщину. До 1895 р. митець проживав у відомому столичному комплексі «Вікторія Террас». Відомий драматург пішов з життя 23 травня 1906 р. після чисельного ряду інсультів.

Отже, життєвий і творчий шлях Генріка Ібсена – справжній приклад внутрішньої наполегливості та віри у власні ідеї. Митець пройшов непростий шлях, гідно сприймаючи всі виклики долі він став одним з найвпливовіших драматургів світу. Г. Ібсен не боявся розкривати в своїх творах складні теми, які в тодішньому суспільстві не підлягали прилюдному обговоренню, тим самим порушуючи важливі проблеми. Митець зробив великий внесок у розвиток театру, перетворивши його на більш правдивий, актуальний та глибокий, що в свою чергу сприяло залученню глядача до вирішення поставлених питань, а також активізації процесів мислення.

1.2. Історія написання та особливості художнього втілення драматургічного твору «Ляльковий дім»

Світ побачив соціально-психологічну п'єсу Г. Ібсена «Ляльковий дім» у 1879 р., хоча ідея її створення з'явилася ще в 1878 р., підтвердженням чого є написані автором 19-го жовтня «Начерки до сучасної трагедії», у яких були окреслені задуми драматурга щодо розкриття у творі класичного жанру актуальних

проблем сьогодення, що було нетиповим для тогочасної драматургії. Наступного ж року Г. Ібсен мав дві зустрічі із письменницею Лаурою Кілер, життєва історія якої зацікавила автора та була покладена в основу створення майбутнього твору, а сама мисткиня стала прототипом головної героїні п'єси.

Лаура Петерсон (дівоче прізвище майбутньої письменниці) народилася 9 січня 1849 р. у норвезькому містечку Тромсе на півночі Норвегії. Будучи захопленою від прочитання п'єси Г. Ібсена «Бранд», дівчина в 1869 р. створила власний твір під назвою «Дочки Бранда», який дуже зацікавив драматурга. Саме Г. Ібсен порадив Лаурі продовжити займатися письменницькою діяльністю, а їх відносини переросли у справжню дружбу [1, с. 27-28].

Втративши батька, Лаура була змушена переїхати на батьківщину матері, до Данії, де пізніше познайомила з ад'ютантом Віктором Кілером – своїм майбутнім чоловіком. Пара побралася в 1873 році, але труднощі в сімейному житті, пов'язані зокрема із фінансовими проблемами, розкрили приховані особливості характеру Віктора. Добрий та чуйний чоловік, яким його покохала Лаура, почав все частіше відчувати гнів, напади люті, став надзвичайно емоційним та жорстоким. Це негативно вплинуло як на стан дружини, так і на здоров'я самого Віктора. Невдовзі, в 1876 р. чоловік серйозно занедужав на туберкульоз.

За порадою медичних фахівців лікування необхідно було проводити у країні з теплим кліматом, а саме сонячному півдні Італії. Однак родина на той момент знаходилася в скрутному фінансовому становищі й не могла собі дозволити дорогівартісну подорож. Необхідно було терміново шукати всі можливі шляхи для отримання грошей. Лаура запропонувала чоловікові попросити допомоги в батька, однак Віктор не схвалив цієї пропозиції. Тоді дружина зважилася на радикальні міри – потай від чоловіка звернулася до банку щоб оформити позику. В ті часи жінка не могла самостійно отримати кредит, тому її поручителем став давній знайомий. Одразу після отримання необхідної грошової суми Кілери рушили спочатку до Швейцарії, а згодом і до Італії. Лікування пройшло успішно, тому за

деякий час родина повернулася додому. Проїжджаючи через Мюнхен, пара завітала до родини Ібсена. Саме тоді Лаура і розповіла дружині драматурга про останні події зі свого життя, бажаючи залишити це в таємниці від чоловіка [3, с. 7-9].

Нестача коштів задля поїздки до Данії змусили жінку знову звернутися по допомогу, на цей раз до родича, який на той час працював комерсантом і мав гарний достаток. Лаура оформила вексель, однак по закінченню отриманої позики становище погіршувалося: грошей не лишилося, а в родині нещодавно народилася дитина, здоров'я жінки погіршилося після пологів. Родич збанкрутував, тому допомогти родині не міг. Єдине, що могло б врятувати Лауру – це підробити підпис на векселі, видавши його за дійсний документ. Зважившись на такий вчинок, жінка в останню мить відмовилася від прийнятого рішення, знищивши документ, однак Віктор дізнався про все, що зробила дружина. Від початку чоловік виявляв розуміння до дружини, розуміючи складність ситуації, в якій опинилася їх сім'я. Однак думки з боку оточуючих, зокрема товаришів та рідних, вплинули на Віктора, який зрештою прийняв рішення розлучитися. Таке потрясіння погіршило ментальне здоров'я Лаури, через що жінку позбавили можливості виховувати дітей і направили на лікування до психіатричної клініки.

Проте ця історія мала продовження. Так, за кілька років Віктор запропонував Лаурі відновити стосунки, на що жінка погодилася. З 1879 р. письменниця продовжила свою літературну діяльність і таким чином змогла заробити достатньо коштів щоб самостійно розв'язати питання заборгованості. У цей час Лаура мала кілька розмов із Г. Ібсеном, в ході яких розкрила перед драматургом свої переживання. Письменника не залишила байдужим важка доля подруги, тому основні події та головним чином сховані раніше від усіх жіночі тривоги, роздуми щодо прийнятих рішень та мотивації вчиненого були втілені у драматичному творі «Ляльковий дім» [3, с. 12-14].

За традицією Г. Ібсен першим представив закінчений твір своїм найвірнішим поціновувачам – дружині та сину. Сім'я схвально сприйняла п'єсу, проте Сюзанна

різко розкритикувала фінал драми. В першому варіанті «Лялькового дому» Нора хоч і розчаровується в чоловікові, однак не наважується покинути дім та сім'ю. Сюзанна ж наполягала на більш радикальному рішенні головної героїні, яке б суперечило тодішнім нормам суспільства, але продемонструвало б жінку як сильну особистість із вольовими якостями. Ібсени довго сперечалися стосовно фінального рішення Нори, та зрештою наполегливість дружини дала результат й драматург погодився на пропозицію Сюзанни [4, с. 32]. Таким чином твір став ще драматичнішим, гостросоціальним, що й вирізняло п'єсу серед інших драм того часу та сприяло її популярності.

Цікавий виклад, глибокі характери героїв та вічні проблеми, підняті у творі, зробили його актуальним для будь-яких часів. П'єса «Ляльковий дім» має велику кількість театральних постановок та екранізацій, кожна з яких відзначається унікальним баченням режисера освітлених у творі тем [5, с. 69].

Перша постановка твору датується тим же роком, що і написання п'єси – 1879. Виставу було зіграно 21-го грудня на сцені Королівського театру в Копенгагені (Данія). Про саму постановку, на жаль, відомостей не збереглося, однак інсценізація викликала бурхливе обговорення серед критиків та глядачів через висвітлену проблематику, яка суперечила сімейним нормам того часу. Згадки ж про перші екранізації з'являються лише на початку 20-го ст. Це німі чорно-білі кінострічки американських режисерів Моріса Турньора та Чарльза Брайанта, що вийшли у світовий прокат 1-го вересня 1919 р. та 26-го березня 1926 р. Однак у вільному доступі наразі можна переглянути тільки зразки афіш (Додаток 2) та окремі кадри з фільму (Додаток 3), за якими важко оцінювати сам художній твір.

«Ляльковий дім» привертає увагу й сучасних митців, зокрема англійського режисера Девіда Такера. Телевиставу з однойменною назвою «A Doll's House» (1992 р.) [16] (Додаток 4) можна охарактеризувати як доволі атмосферну кінострічку. Якісна режисура й стримана гра акторів допомагають глядачу зануритися в часи кінця 19-го ст. та відчутти тодішній лад, який панував у сім'ях та

суспільстві тих років. Переважання темних кольорів в одязі персонажів та меблях у домі демонструють напруження у стосунках та пригнічений стан головної героїні. Роль фру Кристини Лінне в телевиставі виконує акторка Джеральдін Джеймс – жінка міцної статури з гострими рисами обличчя. Сама її зовнішність, на мою думку, підходить героїні твору, яка переживає багато потрясінь та життєвих випробувань. Акторська гра прониклива, в ній чітко простежуються важливі риси, притаманні фру Лінне, її прагматизм та досвідченість, з одного боку, а з іншого – жіночність, яка особливо яскраво проявляється в сцені з Кругстадом. Загалом кожен з акторів підмітив цікаві особливості своєї ролі та влучні засоби для їх вираження. Всі персонажі певним чином еволюціонують протягом твору, що також чітко простежується в грі акторів.

Глибина сенсів та людських характерів пояснює різноманітність художніх втілень п'єси по всьому світу, зокрема й в Україні. Найцікавішими серед них, на мою особисту думку, можна виділити постановки Харківського академічного драматичного театру ім. Г. Ф. Квітки-Основ'яненка та київського Українського малого драматичного театру.

Харківська режисерка Ольга Турутя-Прасолова при постановці «Лялькового дому» (2017 р.) (Додаток 5) орієнтувалася на текст та ремарки автора, однак наважилася скоротити деякі репліки, перенести події твору в теперішній час і, навіть, прибрала окремих персонажів, які особливо не впливають на розвиток подій. При сценічному втіленні героїв режисерка головним чином керувалася індивідуальними особливостями характерів акторів, що посприяло реалістичному та переконливому виконанню [11, с. 117; 14].

Режисер київського театру Олексій Гладушевський також вирішив осучаснити постановку «Лялькового дому» (2024 р.) (Додаток 6), однак зробив це більш радикально. Більшою мірою пристосування до сучасності виявляється у яскравій зовнішній складовій вистави та нестандартних режисерських ходах. Такою, наприклад, була продемонстрована експозиція – прибирання зі сцени

великого темного пакета для мерців, який символізує скоре народження нової особистості. Кожен із персонажів був одягнений екстравагантно: чоловіки – в брючних костюмах, в окремих сценах піджак одягнений прямо на голий торс, жінки – в яскравих сукнях з короткими спідницями та відвертим декольте, макіяж також яскравий та акцентований. Це посприяло оновленому трактуванню образу фру Лінне у виконанні Лариси Шелоумової. Її Кристина – приваблива жінка, яка попри складні життєві обставини не втратила своєї сексуальності та шарму [11, с. 117].

Останнім часом все частіше в постановках за мотивами класичних творів можна побачити тенденцію радикальних змін оригінального тексту із додаванням авторських нововведень. Так, у 2019 р. драматургиня Танікі Гупри адаптувала твір під інше місце дії – індійське містечко Калькутту. Головні герої отримали нові імена і, навіть, походження: тепер Торвальд – британець Том Гельмер, який працює в колоніальній адміністрації, а його дружина – індійська красуня Ніра. Тепер історія розповідає глядачеві не тільки про взаємини у сім'ї, а й про відношення британських колонізаторів до корінного населення. Над сценічним втіленням працювала ірландська режисерка Рейчел О'Ріордан. Задум було втілено в лондонському театрі «Лірик Хаммерсміт» (Lyric Hammersmith) (Додаток 7). Зрештою, вистава вийшла проникливою, не в останню чергу завдяки яскравому виконанню ролі Ніри акторкою Анджаною Васан, яка відзначилася різноманітністю підходів до прояву внутрішнього стану героїні в різних сценах. Сама ж адаптація розширила спектр висвітлених проблем і допомогла поглянути на них з іншого боку [11, с. 117-118].

Таким чином, розглянуті приклади постановок різних театрів сприяли більш детальному ознайомленню із практичними методами втілення п'єси. Кожен режисер пропонує власне бачення образів та сенсів твору. Різноманіття способів їх трактування доводить актуальність твору, глибину його ідей та проблем. Адаптація драми до сучасності дозволяє глибше зрозуміти зміст твору глядачеві сьогодення, зберігаючи при цьому ідейну сутність твору, закладену самим автором.

1.3. Розбір основних подій п'єси згідно розвитку сюжету

Соціально-психологічна драма «Ляльковий дім» має послідовний хронологічний виклад подій, отже її композицію можна назвати лінійною та аналітичною. П'єса складається з трьох дій, кожна з яких розкриває окремий день з життя подружжя Хельмерів. Події відбуваються на передодні Різдва, їх розвиток доволі стрімкий і динамічний, адже все проходить протягом трьох днів. Для визначення та розбору основних подій надалі користуватимуся композиційними елементами сюжету, які включають в себе головним чином експозицію, зав'язку, кульмінацію, розв'язку, а також розвиток дій.

Експозицію твору можна визначити як перше знайомство читача із сім'єю Хельмерів. В домі панує тепла й затишна атмосфера: Нора зайнята підготовкою до свята, а її чоловік Торвальд вирішує питання з документами, оскільки з нового року він готується до підвищення – отримання посади директора банку. Діалог головних героїв сповнений пестливих слів. Торвальд та Нора виражають свою радість і задоволення від теперішнього становища, однак у розмові й навіть в ремарках автора відчувається штучність у взаємовідносинах подружжя.

Зав'язкою стає візит подруги дитинства головної героїні Кристини фру Лінне до будинку Хельмерів. Саме із їх діалогу з Норою читач дізнається, що Торвальд вісім років тому був тяжко хворим і його дружині довелося самотужки роздобути велику суму грошей на його лікування. В цей час Кристина також переживала важкі часи: втрату матері, чоловіка, брак коштів. Наразі жінка переїхала до Ліліхаммеру (норвезького містечка, де й відбуваються всі події твору), тому потребувала постійного місця роботи. Нора допомагає подрузі отримати посаду в банку, яким скоро буде керувати чоловік. Однак для цього довелося звільнити Нільса Кrogстада – давнього знайомого Торвальда, який і допоміг Норі у тяжкі часи, надавши жінці позику потай від чоловіка. За умовами договору, поручителем Норі мав стати її батько, однак замість його підпису головна героїня поставила власний. Звільнення Кrogстада з посади змусило шантажувати фру Хельмер: чоловік вимагав, щоб Нора

посприяла його поверненню до банку, за інших же умов Нільс погрожував викриттям її секрету перед Торвальдом [8, с. 145-146].

Усю другу дію та початок третьої можна віднести до розвитку дій: Нора намагається знайти рішення проблеми, її роздуми розкриваються через монологи та розмови з іншими героями твору, однак кожна наступна розмова тільки пригнічує стан жінки. Вся безвихідь Нори продемонстрована в тарантелі, справжньому «танку смерті». Кардинальні зміни відбуваються в житті Кrogстада та фру Лінне – з їх розмови стає зрозумілим, що герої були закохані один в одного в юності. Через довгі роки розлуки, після багатьох потрясінь у житті Нільс та Кристина знову готові бути разом й подарувати один одному щастя [8, с. 213-215].

Кульмінаційною стає розмова Хельмерів, після того, як Торвальд дізнався про скоєний дружиною злочин. Спершу чоловік реагує дуже бурхливо, адже хвилюється за своє становище, яке тільки-но мало покращитися. Однак Торвальд пробачає дружині її вчинок, коли дізнається, що Кrogstad повернув боргове зобов'язання й закрив справу. Хельмер відчув полегшення, однак для Нори поведінка чоловіка стала справжнім розчаруванням. Головна героїня вперше за довгі роки подружнього життя наважилася поговорити з Торвальдом на серйозні теми й висловити власні думки. Нора усвідомлює, що весь цей час була залежною від чоловіка, однак жінка має право на власне самовизначення як незалежна особистість. Зрештою Нора прийняла рішення покинути сім'ю – це і є розв'язкою твору. Героїня залишає чоловіка та дітей, їх подальша доля залишається невідомою, що свідчить про відкритий фінал твору [8, с. 324-326].

У підсумку варто відзначити, що аналітична композиція твору допомагає глядачеві поступово ознайомлюватися із драматичною дією, яка дозволяє сприймати п'єсу цілісно й глибше занурюватися у внутрішні конфлікти персонажів. Особливу роль у розвитку подій відіграє персонаж фру Лінне, чия поява не лише активізує сюжет, а й значною мірою сприяє розгортанню ключових драматичних ліній. Взаємодія героїні з іншими персонажами твору підсилює динаміку подій та підкреслює ідейну напругу твору.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД СЦЕНІЧНИМ ОБРАЗОМ

2.1. Характеристика та аналіз образу фру Лінне: психологічний портрет та мотивації

Образ фру Лінне – дуже глибокий та складний. Хоч цей персонаж і не є головним героєм твору, однак саме Кристина стала справжнім каталізатором подій та рушієм історії. Її приїзд та влаштування на роботу до банку призвели до ряду змін в житті решти персонажів, що й спричинили розвиток дій саме таким чином, як їх було описано у творі [8, с. 115].

Дослідження образу розпочну з аналізу роману життя героїні, основане на даних, що містилися у самій п'єсі та власних роздумах. Це слугує основою подальшого дослідження, яке передбачає окреслення психологічного портрету героїні та визначення мотивацій її вчинків.

Кристина Лінне народилася 1847 р. 11 січня (козеріг) у місті Ліліхаммер. Таку дату було обрано з огляду на цілеспрямований характер героїні, який притаманний представникам даного знаку Зодіаку. На момент подій п'єси жінка досягла віку 32 років. Кристина виросла у незаможній сім'ї вчительки французької мови та машиніста. Родина була багатодітною: окрім доньки, подружжя мало ще двох менших синів. Батьки були змушені багато працювати, щоб прогодувати малечу. Ще до народження братів маленьку Кристину ні на кого було залишати вдома, коли батьки йшли на роботу, тому Кристина часто ходила з мамою на її приватні уроки з французької мови. Саме завдяки цим заняттям дівчина і познайомилася зі своєю подружкою Норою, в якої викладала її мама.

З юних років Кристині доводилося привчатися до праці, допомагаючи батькам. Окрім основного місця роботи, родина також вела маленький бізнес, утримуючи невелику крамничку керамічних виробів. Маленька Кристина

допомагала батькам і у магазині, й в роботі по дому. Дівчина була доволі замкненою в собі, тому з однолітками майже не спілкувалася. В дівчини була лише одна подруга – молодша від неї на кілька років Нора. Дівчата проводили багато вільного часу разом, стали близькими, ніби рідні сестри [1, с. 26].

Кристина дуже рано подорослішала і стала самостійною, адже у віці десяти років, коли у дівчини з'явився маленький брат, а мати була вагітна ще однією дитиною, в сім'ї сталася трагедія – від виробничої травми на роботі загинув батько. Так, втративши головного годувальника, матері довелося брати додаткові підробітки, тим часом Кристина допомагала із доглядом за малечою аж доки хлопчики не вирости. Велике навантаження та стреси негативно вплинули на овдовілу матір, через що в жінки з'явилися серйозні проблеми зі здоров'ям.

Тим не менш, складні обставини в родині не завадили Кристині гарно вчитися в гімназії. Від природи дівчина мала хист до точних наук, зокрема математики. Цим Кристина й керувалася при виборі майбутньої спеціальності – бухгалтерської справи. Здобувати професію дівчина пішла до вищої школи, де й зустріла своє перше і єдине кохання – Нільса Крогстада. Пара планувала спільне майбутнє, однак щастю завадила страшна звістка – мати дівчини захворіла на туберкульоз. Лікування потребувало коштів, яких в родині не було, тому Кристина пішла на радикальний крок – розірвати стосунки з коханим і прийняти пропозицію іншого хлопця, на ім'я Метте Лінне. Парубок був багатим, й хоч Кристина не відповідала взаємністю на його почуття, однак згодилася, щоб отримати необхідну суму для лікування матері. Для того, щоб не лишити Крогстаду жодних надій на стосунки, дівчина залишила Нільсу листа, в якому написала що більше не кохає його [3, с. 8].

Закінчивши школу, у віці 22-х років Кристина виходить заміж і переїжджає до нового будинку в Данії, який чоловік отримав у спадок. Дівчина змогла забезпечити рідних необхідними коштами для проживання, однак недуга матері прогресувала і за чотири роки її не стало. Для Кристини це була велика втрата, крім того її малолітні брати лишилися самі. Хлопці переїхали до сестри, однак негарзди

не полишали родину – в Метте Лінне виявили сухоту. У відчаї чоловік почав все частіше грати в азартні ігри, програв велику частину спадку, вліз у борги. З рештою, за три роки Метте помер. Щоб закрити заборгованість чоловіка, Кристина продала будинок, переїхала з братами до невеликої квартири та бралася за будь-яку роботу. За три роки важкого життя брати почали проходити військову службу, все рідше бачилися із Кристиною. Жінка лишилася зовсім самотньою [3, с. 11].

У пошуках кращого життя Кристина переїжджає до Ліліхаммеру й одразу йде до своєї подруги дитинства Нори. Далі події розгортаються згідно сюжету п'єси: Кристина допомагає подрузі, а сама повертається до свого єдиного кохання – Нільса Кrogстада. Жінка нарешті отримує довгоочікуване щастя бути коханою та потрібною.

Відмовляючись від власного щастя, фру Лінне робила все заради матері та братів, що свідчить про її здатність до самопожертви. Жінка вважає, що має почуття обов'язку перед іншими, яке полягає у прагненні бути потрібною та корисною іншим, тому Кристина дуже важко переживає самотність – фру Лінне просто необхідно проявляти турботу про близьких, її серце сповнене любові та тепла. Дівчина з дитинства звикла тримати увесь біль та почуття в собі, тому Кристина дуже стримана в емоціях.

Які б доленосні кроки не робила героїня в житті, за кожним її вчинком, стоїть певна мотивація. В такої розважливої жінки як фру Лінне це досить глибинні речі. Загалом, основними мотиваціями Кристини можна назвати почуття любові, потребу бути потрібною та корисною. Дівчина завжди думала в першу чергу про близьких, Кристина навіть відмовилась від свого кохання, адже на кону стояло життя матері. Якщо звернутися безпосередньо до подій твору, то, перш за все, необхідно сказати про сам переїзд Кристини до Ліліхаммеру. Жінка вмотивована змінити своє життя кардинально, наповнити його сенсом, адже героїня втомилася від самотності. Кристина розуміє, що в рідних краях почуватиметься легше, тому й обирає Ліліхаммер для свого нового становлення. Першою, до кого звернулася фру Лінне

по приїзду була саме Нора. Мотив цього рішення можна розглядати з двох сторін: по-перше, це чи не найближча людина для Кристини, саме від неї вона може отримати необхідну підтримку та тепло, яких їй так бракувало в останні роки життя; по-друге – Нора могла сприяти працевлаштуванню Кристини, адже її чоловік працює у банку й має чималий авторитет та вплив на роботі. Запідозривши неладне під час розмови з подругою, фру Лінне будь-яким чином намагається дізнатися подробиці її вчинку та допомогти Норі – це і є прояв її турботи та любові. Кристина вважає своїм обов'язком врятувати подругу будь-яким чином, тому зважується навіть на таку непросту зустріч з Кrogстадом. Розмова між ними звелася до пропозиції фру Лінне відновити з Кrogстадом їх колишні стосунки. Це стало найбільш кардинальною зміною в житті Кристини, й щоб зважитись на таке, необхідна була дуже сильна мотивація, що полягала в нестримному бажанні стати матір'ю та дружиною. Однак приводом для розмови з Кrogстадом були не лише їх взаємовідносини – зустріч була спровокована необхідністю вирішити проблему Норі. Від початку фру Лінне хотіла попрохати Нільса забрати листа, який той надіслав Торвальду. Однак жінка змінила своє рішення – Кристина веліла залишити листа, адже бажає, щоб Хельмери нарешті поговорили відверто один з одним. Тут мотивацією виступило переконання про необхідність щирості з партнером, основане на власному досвіді. Кристина не з чуток знає якими важкими є стосунки, в яких є місце брехні й жінка щиро не бажає такого тягаря подрузі [3, с. 12].

Тож, за біографією героїні можна зрозуміти, що фру Лінне – жінка з важкою долею і незламним характером. Героїня пережила не мало втрат, всередині неї сховано багато глибоких ран, однак не дивлячись ні на які труднощі жінка продовжувала самовіддано працювати і жити заради інших. Кристині не одноразово доводилося брати на себе відповідальність у важливих справах, приймати доленосні рішення, та як би важко не було, жінка гідно приймала кожен виклик життя.

2.2. Образ фру Лінне та його взаємовідносини з іншими персонажами

Найбільш тісні взаємовідносини фру Лінне має із Кругстадом та Норою. У свій час це були одні з найближчих для неї людей. Пропонується визначити, які ж стосунки мають ці персонажі на момент подій п'єси, а також окреслити взаємовідносини Кристини з іншими двома персонажами, менш близькими для неї: Хельмером та Ранком.

Як зазначалося, Нора – подруга дитинства Кристини. Дівчата не просто добре знають одна одну, вони виростили разом, знають одна про одну найпотемніші секрети. Їх зв'язок подібний до сестринського. Героїні залишили вагомий слід в житті одна одної, тому навіть довгі роки розлуки не завадили лишити між ними теплі та глибокі стосунки. Нора стала першою людиною, до якої Кристина завітала, переїхавши до Ліліхаммеру. Фру Лінне розуміла – ріднішої за подругу в неї нікого немає, тому знала, що може звернутися до неї по допомогу. В свою чергу, дізнавшись про вчинок Нори, Кристина також всіма можливими способами сприяла порятунку подруги. Зв'язок, перевірений часом, та сміливість прийти на допомогу навіть в найважчі моменти – ось у чому справжня сила дружби [15, с. 68-69].

Однак аналізуючи взаємовідносини героїнь, не можна не враховувати й фактор різності характерів та світоглядів жінок, який впливає й на сприйняття одна одної. Так, Кристина навіть у дорослому віці бачила в Норі дитину, адже подруга проявляла себе інфальтивною та мрійливою. Жінка вважала, що фру Хельмер живе у світі власних фантазій, які суперечать об'єктивному сприйняттю реальності з усіма його труднощами та проблемами. Натомість для Нори Кристина була надто серйозною та прагматичною. Фру Хельмер могла поводитися при подрузі розкуто, бути сама собою, ділитися із нею тим, що приховує від інших, однак Нора знає, що Кристина ніколи повністю не зможе зрозуміти її. Тим не менш, така відмінність світоглядів допомагає подругам лише доповнювати одна одну [1, с. 31].

Нільс Кrogстад – перше кохання Кристини. Побачити його в домі Хельмерів було великою несподіванкою для героїні. Кристина знала, що завдала Кrogстаду пекучого болю, що чоловік не може повністю зрозуміти її, виправдати зробленого вчинку. Однак перед фру Лінне стояв непростий вибір, жінка була змушена піти на такий рішучий крок, через який і сама постраждала. Тим не менш, пройшовши нелегкий шлях, кожен із них зумів зберегти найголовніше – щирість один перед одним. Саме цим їх відносини і відрізняються від тих, які мають Хельмери. Кrogстад та флу Лінне пережили самотність, великі втрати, тому герої розділяють біль один одного та знають ціну щастю. Їх відносини – приклад глибокого взаєморозуміння та почуттів, перевірених часом [3, с. 8-9]. Герої дарують віру на світле майбутнє, не залежно від того, наскільки темним було минуле. Головне – не втратити людяності.

З Торвальдом Хельмером та доктором Ранком фру Лінне познайомилась завдяки Норі. З чоловіком подруги Кристина має виключно ділові стосунки, адже Хельмер став її роботодавцем, тоді як персона доктора Ранка викликала в героїні більший інтерес. Від початку Кристина вважає, що Ранк проявляє інтерес до заміжньої Норі, а коли жінці необхідна була допомога – надав необхідні кошти, приховавши все від Хельмера. Фру Лінне здивована такою, як каже сама героїня, «неделікатністю» людини, яка будучи гарним другом сім'ї продовжує брехати Торвальду та прямо за його спиною підбивати клини до його дружини. Однак дізнавшись правду, Кристина більше не згадувала про Ранка, не висловлюючи жодних думок стосовно цієї людини. Тож про певні взаємовідносини між героями казати важко. Їх спілкування та зустрічі були не тривалими і завжди в присутності Норі, тому для Кристини Ранк ніхто більше, як просто товариш подруги.

Загалом, героїня прагне в кожних взаємовідносинах чесності та поваги один до одного. Щирість – головна для Кристини, в ній і полягає сила таких міцних стосунків, які героїня встановила з Норою та Кrogстадом.

2.3. Робота над характером та характерністю

При втіленні сценічного образу робота над характером та характерністю виявляється одним з найважливіших етапів, що включає повне занурення та розбір внутрішнього світу героя: його думок, почуттів, емоцій, а також дослідження їх зовнішнього прояву та поведінки. Окреслені аспекти формують особистість персонажа, наділяючи його індивідуальними рисами.

За вчинками фру Лінне можна зрозуміти, що в неї стриманий та розважливий характер. Жінка ніколи відверто не демонструє своїх почуттів на людях, проявляє ввічливість до співрозмовника. Важкі життєві обставини загартували Кристину, зробивши з неї сильну цілеспрямовану особистість, яка не боїться приймати важливі рішення та діяти відповідним чином для розв'язання проблем. З одного боку, це допомогло героїні гідно триматися в складних ситуаціях та приймати будь-які виклики долі, а з іншої – позбавило її ілюзорного бачення дійсності, наївності та мрійливості певною мірою, сформувавши її прагматичні погляди на життя. Фру Лінне знає ціну грошам, адже не з чуток розуміє якою працею даються великі кошти.

За темпераментом героїня флегматико-меланхолік: жінка доволі вразлива, чуйна, вміє співчувати, ніколи не залишиться осторонь проблем близьких, однак своїх хвилювань Кристина не показує на публіку, тримаючи все в собі. Героїня має аналітичний склад розуму, саме тому їй легко даються точні науки, математика і бухгалтерська справа. Відповідно і в житті фру Лінне мислить раціонально та логічно, аналізуючи можливі варіанти розвитку подій. Саме це допомагає їй приймати найвигідніші рішення для вирішення проблем. Фру Лінне звикла жити за моральними принципами та правилами, встановленими суспільством. Кристина не лише живе за цими принципами, а загалом вважає їх канонами для будь-якого члена суспільства, тому й вчинки інших аналізує відповідно до цих принципів.

Не дивлячись на свій прагматизм, Кристина ніколи не вважала кошти найбільшою цінністю. Головне для героїні – щирість та відвертість. Все своє подружнє життя фру Лінне була змушена брехати чоловікові, якого не кохала. Це коштувало їй власного щастя: Кристині було важко приховувати правду й нещиро «кохати», це гнітило жінку з огляду на її високі моральні погляди. Цей вчинок доводить, що фру Лінне здатна на самопожертву, що для героїні важливішим є щастя ближнього, а не своє власне.

Створення характерності образу – один з фінальних етапів «застільного періоду» роботи над роллю, який передбачає його подальше втілення безпосередньо на сценічному майданчику. З огляду на окреслений вище характер стає зрозумілим, що фру Лінне стримана не тільки в почуттях, а й в їх зовнішньому прояві. Її оцінки подій чіткі, акцентовані, але не відзначаються яскравістю та різноманітністю. Рухи героїні також стримані, всім своїм проявом демонструють манірність ввічливої та поважної жінки: хода розважлива, повільна, але за потреби – стрімка; руки здебільшого зібрані разом, жести не відзначаються своїм різноманіттям, однак виконуються чітко. Постава в Кристини рівна, все тіло підтягнуте, зібране. В мовленні відчутна розсудливість: фру Лінне говорить повільно, яскраво акцентуючи ті слова, які допомагають передати основний сенс думки. В сукупності така характерність поведінки призводить до того, що за зовнішнім проявом Кристина видається старшою за свій вік. Героїня ніби постійно контролює не тільки свої дії, а й власне тіло, через що іншим вона може видаватися занадто стриманою та замкненою.

2.4. Надзавдання та наскрізна дія ролі

Визначення надзавдання як головної цілі героя є ключовим моментом в роботі актора над роллю, що допомагає зрозуміти прагнення персонажа. Разом із тим, для отримання бажаного герой, робить певні вчинки, які називають наскрізною

дією ролі. При створенні образу важливо чітко розуміти надзавдання героя, адже це допомагає виправдати вчинки персонажа, надаючи їм сенсу та об'єднуючи в єдину дійову лінію. Таким чином, образ стає цілісним та довершеним, усі його складові підпорядковуються єдиному вищому прагненню, яке пояснює логіку поведінки та формує основу для побудови внутрішніх монологів, прихованих думок персонажа.

Надзавдання ролі фру Лінне можна визначити як пошук себе, сенсу життя, та простого жіночого щастя. З дитинства Кристина звикла жити заради інших: допомагати мамі, піклуватися про Нору та братів. У цьому і полягав її сенс буття. Однак, втративши тих, кому можна було б подарувати свою турботу та любов, фру Лінне болісно переживала самотність. Головною мрією Кристини є реалізація її як жінки, матері та берегині сімейного вогнища, в яке героїня вклала б приховане за зовнішньою стриманістю тепло та любов. Це палке бажання щиро любити та бути коханою і є тим самим надзавданням, рушієм розвитку ролі.

Сам процес пошуку свого місця та власного щастя являє собою наскрізну дію. Так, першим важливим кроком на шляху досягнення поставленої мети став переїзд героїні до Ліліхаммеру. Далі, фру Лінне в надії отримати допомогу одразу по прибутті в місто рушає до подруги, щоб вирішити питання з роботою. Опісля ж, Кристина йде шукати собі житло. Зрештою, найважливішим та найвагомішим її вчинком стало рішення зустрітися з Кrogстадом. Їх щира розмова про минуле дала шанс на спільне щасливе майбутнє. Отже, усі перелічені вище вчинки свідчать про цілеспрямовану наскрізну дію, яка допомогла досягти поставленого надзавдання.

РОЗДІЛ 3

СЦЕНІЧНЕ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ ФРУ ЛІННЕ

3.1. Використання виразних засобів для становлення сценічного образу (голосова й пластична характеристики, темпоритм ролі, мізансценування)

Становлення образу в сценічному просторі починається із пошуку необхідних засобів виразності для відтворення розробленого характеру персонажу. Особлива пластика, голос, темпоритм ролі трактуються відповідно до створеної характерності героя. Важливим фактором при практичному застосуванні тих чи інших виразних засобів є те, що голосові та пластичні характеристики, так само як і темпоритм ролі, повинні відповідати не лише характерності персонажу, а й природним даним актора. В іншому випадку існує ризик втрати органіки артиста під час виконання ролі.

Для точного відбору виразних засобів, перш за все необхідно звернутися до характеристики персонажу. Фру Лінне – жінка середніх літ, однак на вигляд може видаватися дещо старшою. Оскільки фізичні дані студентки різняться від описаних, було прийнято рішення зробити тон голосу нижчим. Проведена робота над пластикою: Кристина стримана у рухах, а її хода – розважлива та повільна. Ще одним важливим фактором при створенні пластичної партитури ролі був час та місце дії – це Європа кінця 19-го ст. Відповідно, при виконанні ролі фру Лінне були використані рухи, притаманні тій епосі, зокрема реверанси та характерні положення рук.

Фру Лінне завжди тримає рівну поставу, що виправдано не лише манерами того часу, а й такими особистими рисами героїні, як впевненість, цілеспрямованість, а також це можна трактувати як вияв поваги до співрозмовника. Якщо звернутися безпосередньо до тексту автора, то ми можемо побачити наступну цитату: «Я підіймаюся на гору дуже повільно, мені важко» [8, 43]. Вислів фру Лінне

дає розуміння, що через велику кількість фізичного навантаження (на роботі, в домашніх справах тощо) жінка відчуває тілесну втому, тому її хода неспішна та розважлива, від неї відчувається тяжкість пережитих років. Тим не менш, зібраність тіла дає змогу рухатися стрімко, коли цього вимагають події. Так, наприклад, протягом другої дії Кристина активна: жінка встає зі стільця, стрімко переміщується, буквально «влітає» до кімнати для того, щоб сповістити подругу про від'їзд Нільса.

Рухи героїні відзначаються точністю: жести рук ніби підсилюють виразність мови, а характер пластичної партитури залежить від контексту сцени. При веденні ділових розмов (зокрема при спілкуванні з Хельмером на тему працевлаштування) або при висловленні стверджень, в яких героїня не має сумніву, Кристина, у виконанні авторки дипломної роботи, зазвичай тримає положення рук зібраних перед собою. Означена жестикуляція використана і під час невимушених розмов з Норою. Було розроблено й кілька характерних жестів, що підсвідомо виражають особисті риси героїні. Таким, наприклад, є жест, коли Кристина прикладає руку до серця, що демонструє її схвильованість. Це нетривалі моменти імпульсного збудження її внутрішнього ритму, реакція героїні на вражаючу подію. Наприклад, такий жест було використано під час розмови з Норою про роботу Кристини. Однак цей же жест може трактуватися в моменті шокового стану, який має негативний підтекст (наприклад, коли героїня дізналася, що Нора підробила підпис в документі).

Цікавою є сцена, коли фру Лінне розповідає про свої переживання Норі: найважче для жінки було промовити думку про те, що героїня втратила сенс життя, адже «немає більше для кого жити» [8, с. 68]. Це настільки болісний момент, що не в змозі стримати почуттів, фру Лінне робить жест, подібний до молитви: голова жінки опускається, а руки – зібрані в кистях, притиснуті до тіла. Таким чином героїня ніби «входить в себе», намагаючись абстрагуватися від дійсності. Схожий жест Кристина використовує й після сцени з Кругстадом: залишаючись на одинці і

намагаючись усвідомити те, що відбулося, жінка складає руки, притиснувши долоні одна до одної та прикладає їх до обличчя, сповненого щирого щастя. Заплющуючи очі, Кристина поринає у світ внутрішньої гармонії та широко посміхається.

Робота над голосовою характеристикою займає особливе місце в процесі роботи над роллю. В ході роботи над роллю було виявлено, що для передачі прагматичних поглядів героїня має вести розмову, часто застосовуючи інтонації ствердження, подібні до аналітичних висновків. Таким чином, Кристина робить паузи у своїх репліках, чітко виділяє інтонаційним наголосом слова. Крім того, меланхолічний темперамент та важкість пережитих років проявляються в застосуванні придихової вимови приголосних звуків.

Темпоритм ролі залежить від запропонованих обставин, тому в кожній дії буде дещо різнитися, однак його можна назвати доволі стрімким. Звичайно, темпоритм фру Лінне поступається динаміці головної героїні, однак з огляду на велику кількість подій, які відбуваються протягом короткого періоду, можна зробити висновок, що внутрішній та зовнішній темпоритми героїні розвиваються стрімко, хоча й не завжди співпадають. Таким чином, у першій дії Кристина проявляє себе неспішною, однак внутрішні процеси у жінки більш динамічні. Це виправдовується її нестримним бажанням змінити життя, отримати нову роботу, і коли Кристина досягла поставленої цілі щодо працевлаштування в банку, то внутрішній ритм героїні став ще активнішим. Темп також стає більш динамічним з цього моменту, адже жінка змогла зробити перший крок для досягнення омріяного. Друга дія за розвитком темпоритму подібна до першої, але більш динамічна. Тут зовнішня активність досягає свого піку, фактично співпадаючи з динамікою внутрішнього ритму. В третій же дії перед нами постає жінка з менш активним зовнішнім проявом, однак внутрішня динаміка під час діалогу з Кругстадом розвивається стрімко і до кінця сцени досягає своєї вершини, оскільки героїня досягає своєї головної мрії.

Мізансценування – це один важливий елемент зовнішньої виразності актора, який допомагає краще зрозуміти стан героя. У ході роботи було виявлено, що героїня не схильна до частих змін свого місцерозташування в просторі. Під час невимушених розмов фру Лінне зазвичай сидить навпроти співрозмовника, склавши руки на колінах. Однак при знайомстві із Ранком та Хельмером, в знак поваги, героїня встає і продовжує вести розмову стоячи, поки не запропонують сісти. Також, Кристина підіймається зі стільця під час особливо напружених та динамічних моментів, або ж при важкій для неї розмові. Так, перш ніж сказати Норі про свою самотність, фру Лінне встає, заходячи за стілець, ніби в намаганні тримати дистанцію під час спілкування про її особисті, болісні речі. Далі ж, Кристина відходить до вікна, що символізує шлях до нового життя, і фактично веде діалог з подругою не на пряму, а через спину.

Отже, зовнішні виразні засоби актора відіграють ключову роль у втіленні образу на сцені. Голосова та пластична характеристики, темпоритм ролі формують не лише зовнішній портрет героїні, а й внутрішній світ фру Лінне, життєвий досвід та психологічний стан. Зважений темпоритм, стримані точні рухи, врівноважена інтонаційна палітра – все це сприяє створенню переконливого, багатогранного сценічного образу. Саме завдяки гармонійному поєднанню зовнішніх засобів актор здатен передати глибину характеру Кристини та її вплив на розвиток подій у п'єсі.

3.2. Зовнішня складова образу героїні

Зовнішня робота над роллю є важливою складовою сценічного образу, що робить його довершеним й одночасно слугує елементом створення загальної атмосфери вистави. Саме за допомогою гриму, костюму та зачіски глядач вперше знайомиться із персонажем і складає певний портрет образу, орієнтовно визначаючи вік героя, його соціальний статус чи рід діяльності, обставини, в яких він знаходиться чи навіть певні риси характеру, притаманні героєві.

Важливим фактором у створенні власного образу за допомогою одягу, зачіски, аксесуарів є наявність тих чи інших рис характеру. Так, фру Лінне відзначається своєю стриманістю, тому в її гардеробі навряд чи можна побачити багато речей яскравої кольорової палітри, натомість переважають класичні сірі, чорні, білі, можливо сині та пастельні відтінки. Відповідно і сам одяг буде лаконічним та закритим, без великих вирізів та з довгими рукавами. Жінка має великий досвід роботи у різних сферах, зокрема у бухгалтерській справі, що може виявлятися у вподобанні класичних фасонів та стилів одягу і зачіски за рахунок їх практичності та зручності. Так, для її образу характерна невелика кількість аксесуарів та прикрас або їх повна відсутність, а зачіска – зібрана. Фру Кристину можна назвати охайною, доволі педантичною особою, з чого можна зробити висновок, що її зовнішній образ буде акуратним, одяг – чистий, не м'ятий. Зрештою, було чітко визначено елементи костюма: чорна довга спідниця, чорна сорочка із білим охайно загладженим коміром, сірий піджак, на який в третій дії Кристіна одягає прикрасу у вигляді брошки, а за верхній одяг було обрано світло-коричнєве пальто та чорна хутряна шапка із декоративним пір'ям (Додаток 8). Таким чином, образ було підібрано з урахуванням даних п'єси, характеру героїні, зовнішніх даних виконавиці та втілено за допомогою доступних зовнішніх елементів.

Головною метою у візуальному відтворенні портрета героїні було додання віку за допомогою гриму. Для тону було обрано дещо світліший відтінок кольору, а при розробці схем були використані елементи вікового гриму та художнього обличчя. Такий хід у результаті додає обличчю ефект блідості та хворобливості (необхідний особливо у першій дії п'єси). Візуально зістарити обличчя допомогла промальовка легких зморшок у лобній, носогубній та міжбрівній зонах, а видовження обличчя було досягнуто за допомогою загострення підборіддя, виділення вилиць, затемнення вздовж лобової частини та крил носа й висвітлення по центру лобової кістки та кістки носа (Додаток 9). Окрім того, особливу увагу було приділено макіяжу: перші дві дії мейкап відзначається легкістю, природністю, а в третій день подій макіяж має одразу

два акценти: губи, що промальовані темно-червоною помадою, та очі, підведені синіми тіннями (Додаток 10).

Кінцевим варіантом для зачіски став низько зібраний пучок. Варто відзначити, що й волосся на кожну дію зібрано по-різному: в перший день Кристина тільки-но прибула до міста, жінка довгий час перебувала в дорозі, тому пучок зібраний доволі недбало; наступна дія відзначалася зовнішньою динамікою, тому зачіска була ще більш розтріпаною, деякі пасма періодично випадали з пучка; на третій день волосся було охайно вкладене, із закрученими пасмами по боках, що прикривають вуха, адже Кристина готувалася до важливої зустрічі.

Підбір реквізиту та робота з ним – окремий етап практичної підготовки ролі для його повноцінного становлення на сценічному просторі. У першій дії моя героїня взаємодіє з таким реквізитом, як дорожня валіза (Додаток 11), з якою Кристина приїжджає до міста, а також печиво. Якщо із першим певних складнощів не виникає, то їстівний реквізит потребує обережності та окремої підготовки. В другій дії можна побачити вже більш довгу взаємодію із реквізитом, адже під час розмови з Норою фру Лінне пришиває до костюма подруги оздоблення (Додаток 12). За допомогою шиття діалог видається більш невимушеним. Тим не менш, навіть такі короткотривалі моменти потребують відпрацювання.

Враховуючи специфіку запису вистави у відео форматі, важливим моментом при створенні зовнішньої складової стало облаштування місця зйомки. У такому форматі замість встановлення декорації на сцені, мною було адаптовано частину кімнати відповідно до вимог зовнішнього оформлення простору. Так, кімната стала вітальною Нори, прикрашеною в тематиці Різдва: на шторах висять ялинкові кульки, на тумбочці лежать різні прикраси та дитячі іграшки, а над нею – фотографія дитини (Додаток 13). Сюжет розгортається в будинку Хельмерів, тому зйомки проходили виключно в цій локації.

Перш ніж розпочати запис сцен, було визначено чіткі ракурси кадру, в якому б актора було гарно видно. Таким чином, ми встановили, що найкращим положенням

на камері є портрет: на карді артиста видно по груди. Після зйомок великий обсяг роботи становив монтаж – це не просто з'єднання усіх реплік, а тривалий процес вибудови діалогу, відбору найточніших реакцій таким чином, щоб відео, зняті на відстані, створили єдине полотно з ефектом присутності усіх героїв в одному просторі. Для атмосфери та передачі антуражу означеного історичного періоду було прийняте рішення щодо застосування спеціальних фільтрів, які дають ефект зістарення кіноплівки, подібний до того, що можна було побачити у фільмах минулого століття.

Ще одним важливим компонентом вистави є музичний супровід, який довершує постановку і розставляє необхідні акценти. Так, на перший вихід фру Лінне було підбрано особливий репертуар, що допомагає зробити акцент на знайомстві з новим персонажем. Музичним супроводом також доповнено монолог героїні про самотність. Другу дію було вирішено залишити без музичного супроводу. Адже героїня сповнена зовнішньої динаміки, що не потребує підкреслення звуковим рядом. Остання ж сцена проходить під супровід музики з костюмованого вечора, влаштованого на верхньому поверху будинку. Важливим для сцени є момент, коли вмикається тарантела – ця мелодія змушує героїню та Кругстада пришвидшити темпоритм сцени, адже фру Лінне розуміє, що по закінченню танцю Хельмери повернуться додому і побачать їх. Окрім музичних акцентів, у цій сцені був використаний також звуковий спецефект, а саме овації гостей по закінченню танцю.

Підсумовуючи вище сказане необхідно зазначити, що зовнішні елементи образу фру Лінне істотно впливають на сприйняття персонажа. Костюм, грим, зачіска, прикраси героїні не лише підкреслюють її соціальний статус та життєвий досвід, а й допомагають передати настрій й внутрішні переживання. Музичні акценти, додані в окремі сцени, сприяють підсиленню драматичної напруги та глибшому зануренню у внутрішній стан персонажа, а правильно облаштоване місце зйомки та підібраний кадр дозволяють краще сприйняти зовнішній емоційний прояв героїні.

ВИСНОВКИ

Актуальність п'єси «Ляльковий дім» Г. Ібсена дійсно важко переоцінити – проблематика твору настільки глибока та різнобічна, що містить невичерпні можливості їх трактування. Це вічні проблеми, що будуть зрозумілими людям кожної епохи. Ідеї свободи вибору, особистісного самовизначення та питання моралі знаходитимуть відгук у кожного, не залежно від віку, статі й соціального статусу.

У дослідженні образу фру Кристини Лінне було розкрито індивідуальні риси характеру персонажу, особливості її поведінки, способу мислення, а також визначено внутрішні бажання та прагнення героїні. Найбільші цінності Кристини, серед яких є щирість взаємовідносин та чесність стосунків, були визначенні головними мотивами її дій. Жінка прагне позбутися брехні, від якої сама страждала довгі роки, тому закликає свою подругу до відвертої розмови з чоловіком. Відчуття відповідальності перед моральними нормами підіймає ментальний рівень героїні й стає запорукою досягнення Кристиною її прагнень.

У роботі було досягнуто поставлену мету створити сценічний образ фру Кристини Лінне та практично його втілити зі збереженням органіки виконавиці. Досягненню мети сприяв ґрунтовний підхід до виконання визначених завдань.

Проведено детальний аналіз біографії та творчості Г. Ібсена, в ході якого було виявлено становлення митця як особистості з власним індивідуальним світоглядом, що знайшов відображення у творчості. Так, складні періоди життя загартували Г. Ібсена як сильну незалежну особистість із власними моральними принципами. Вміння тонко розуміти й відчувати переживання інших допомогло митцю створити у п'єсі «Ляльковий дім» глибокі характери кожного персонажа з їх власними світобаченнями та прагненнями. Окрім цього, Г. Ібсен був борцем за справедливість, активним громадським діячем, що сприяло кращому розумінню устрою суспільства та його відображенню у творі.

Встановлено, що в основу написання п'єси автором було покладено реальну історію подруги драматурга – письменниці Лаури Петерсон. Виявлено, що драматургічний твір є результатом спільної праці Г.Ібсена та його дружини Сюзанни.

Виявлено особливості художнього втілення п'єси, які характеризуються широким спектром виразних засобів та різноманітним варіантам інтерпретацій твору. Під час детального аналізу, було виявлено, що вирішальний момент у взаєминах фру Лінне не співпадає із кульмінацією самого твору, тому найбільш напружений момент у відносинах Кристини та Кrogстада, з огляду на загальну композицію п'єси, виявляється лише розвитком дій.

Проведено аналіз ролі фру Лінне, який полягав в дослідженні роману життя героїні та створенні її психологічного портрету. Виявлено, що Кристина – сильна особистість зі складною долею. В її житті було багато втрат, переломних подій, однак попри все жінка змогла залишитися людиною. Мотивацією її вчинків є прагнення позбутися самотності, реалізуватися як особистість і жінка. У прагненнях знайти власне щастя Кристина допомагає подрузі позбутися тягаря брехні в стосунках. Героїня закликає до відвертих розмов у сім'ї, адже щастя будується виключно на щирості й чесності перед собою та у взаємовідносинах з іншими. Проведено аналіз взаємовідносин героїні з іншими персонажами, який дає розуміння основного принципу фру Лінне – дотримання відвертості у стосунках. Виявлено, що взаємовідносини Кристини із Кrogстадом побудовані на особливому зв'язку героїв, глибокому коханні та щирому ставленні одне до одного. Їх стосунки мають важливе значення для розвитку дії п'єси й розкривають фру Лінне як повноцінну драматичну героїню, яка впливає на сюжет і долі інших персонажів.

Проаналізовані основні риси характеру Кристини та особливості їх прояву: за зовнішньою стриманістю та внутрішньою зібраністю ховається сильний і водночас чуйний характер, здатність діяти рішуче й гідно приймати кардинальні зміни в житті. Доведено, що надзавдання Кристини полягає в її прагненні знайти сенс

життя, гармонію, відчутти справжнє жіноче щастя. Наскрізна дія полягає у намаганнях здобути омріяне, знайти своє місце в житті. Визначено, що постать фру Лінне є втіленням жіночої сили та життєвої мудрості, що вимагає тонкого, внутрішнього проживання під час сценічного втілення ролі.

Проведено роботу з розробки зовнішніх виразних засобів, які б найточніше відобразили особливості характеру героїні. Виявлено динаміку внутрішнього ритму життя героїні та темпу його зовнішнього прояву в кожній дії. Запропоновано особливу пластичну партитуру ролі: рівну поставу; розважливу або стрімку за певних обставин ходу; характерні стримані, але чіткі жести. Виявлено, що голосова характеристика фру Лінне відзначається низьким тембром та чіткістю вимови. Запропоновано елементи гриму й костюму, підібрано необхідний реквізит та музичний супровід, які гармонійно доповнюють образ. Виявлено найточніші ракурси при зйомці, що сприяли створенню якісного запису вистави. Проведено роботу з вибудови мізансцен, які найточніше виражають внутрішній стан героїні

Отже, дипломна робота вирішує всі вище вказані завдання, що сприяло досягненню поставленої мети. Детальний теоретичний аналіз дав розуміння глибини характеру героїні та її важливе місце у розвитку сюжету. Кристина – провідник моральних цінностей; сильна жінка з гарячим серцем, яка прагне дарувати любов та турботу оточуючим. Втілення образу фру Лінне вимагає не лише технічної майстерності актора, а й насамперед глибокого психологічного розуміння та відчуття емоційної точності у зовнішньому вираженні. Таким чином, робота над роллю фру Кристини розширила знання про особливості теоретичного аналізу ролі та практичного його втілення, вдосконалила практичні навички існування в сценічному просторі, навчила відбирати найточніші зовнішні засоби для вираження характеру та внутрішнього стану, точно перевтілюватися в персонажа, утримувати увагу партнера, концентруватися на вірі в запропонованих обставинах протягом усього часу вистави. Досвід роботи над роллю фру Лінне заклав фундаментальні знання й навички для майбутнього професійного становлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астрахан Н. І. Кохання/правда/щастя у п'єсі Генріка Ібсена «Ляльковий дім»: аксіологічні, гносеологічні, духовно-емоційні аспекти драматургічного конфлікту // Брехтівський часопис (Brecht-Heft): статті, есе, переклади: збірн. наук. праць (філолог. науки). Житомир, 2023. № 9. С. 25–38.
2. Генрік Ібсен біографія. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio-zl/printit.php?tid=4300> (дата звернення: 18.05.2025).
3. Гладишев В. Деякі «гендерні питання» п'єси Генріка Ібсена «Ляльковий дім» // Вересень. 2024. № 4 (103). С. 3–14.
4. Гладишев В. В. «Ляльковий дім»: чи закінчується драматична дія? // Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць. Випуск XXXII. Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. С. 31–33.
5. Гладишев В. В. Автор, твір, суспільство (Дещо про вивчення драми Г. Ібсена «Ляльковий дім») // Слов'янознавство в культурному просторі XXI століття : матеріали V науково-практичної конференції до Дня слов'янської писемності та культури (24 травня, 2011 р.) / МНУ імені В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2011. С. 68–76.
6. Гладишев В. В. Твір як звернення автора до суспільства?: (Г. Ібсен і фінал «Лялькового дому») // Зарубіжна література в школах України. 2011. № 7/8. С. 38–40.
7. Дипломна вистава студентів 4 курсу групи Б «Ляльковий дім». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EQTXB8Or24k> (дата звернення: 25.04.2025).
8. Ібсен Г. Ляльковий дім: п'єси. Харків: Фоліо, 2011. 349 с.
9. Ібсен: несподіваний радикал. URL: <https://www.barbican.org.uk/s/ibsen> (дата звернення: 23.03.2025).
10. Історія світової культури: навч. посіб. / Керівник авт. Колективу Л. Т. Левчук. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 400 с.

11. Кондратова Д., Руденький В. Класична драма в новій інтерпретації: сучасні підходи до постановки п'єси Г. Ібсена «Ляльковий дім» // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали міжнар. наук. конф. молодих учених (17–18 квітня 2025 р.). У 2 ч. Ч. 2 / За ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2025. С. 116–119.

12. Лазірко Н. О. Юрій Клен про особливості норвезької символістської драми (на прикладі творчості Г. Ібсена) // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2014. № 9. С. 26–29.

13. Фока М. В. Психологізм «нової драми» Г. Ібсена «Ляльковий дім» та В. Винниченка «Брехня»: порівняльний зріз // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2023. Випуск 1 (204). С. 77–84.

14. Харківський театр представить прем'єру вистави «Ляльковий дім». URL: <https://ukraineartnews.com/news/events/harkivskij-teatr-predstavit-premjeru-vistavi-ljalkovij-dim-> (дата звернення: 26.03.2025).

15. Явтушенко В. М. Гендерна проблематика кінця XIX ст. національний аспект (на прикладі драматургії Г. Ібсена та П. Мирного) // Вісник Харківського університету. Сер. Теорія культури і філософія науки. Харків, 2015. № 1092. С. 66–71.

16. A Doll's House – Lyric Hammersmith. URL: <https://lyric.co.uk/education-packs/a-dolls-house/> (дата звернення: 25.03.2025).

17. Casa de Bonecas – Ibsen (A Doll's House, 1992) Legendado PT-Br. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZJDnHQT2BDk> (дата звернення: 25.03.2025).

ДОДАТКИ

Додаток 1

Афіша дипломної вистави за п'єсою Г. Ібсена «Ляльковий дім».

Харківська державна академія культури

Практичний іспит з майстерності актора
студентів IV курсу групи Б, спеціалізації актор драматичного театру та кіно

Генрік Ібсен
"Ляльковий дім"

Педагог курсу, кандидат мистецтвознавства,
старший викладач, завідувач кафедри
майстерності актора – Віталій Дмитрович Мізяк

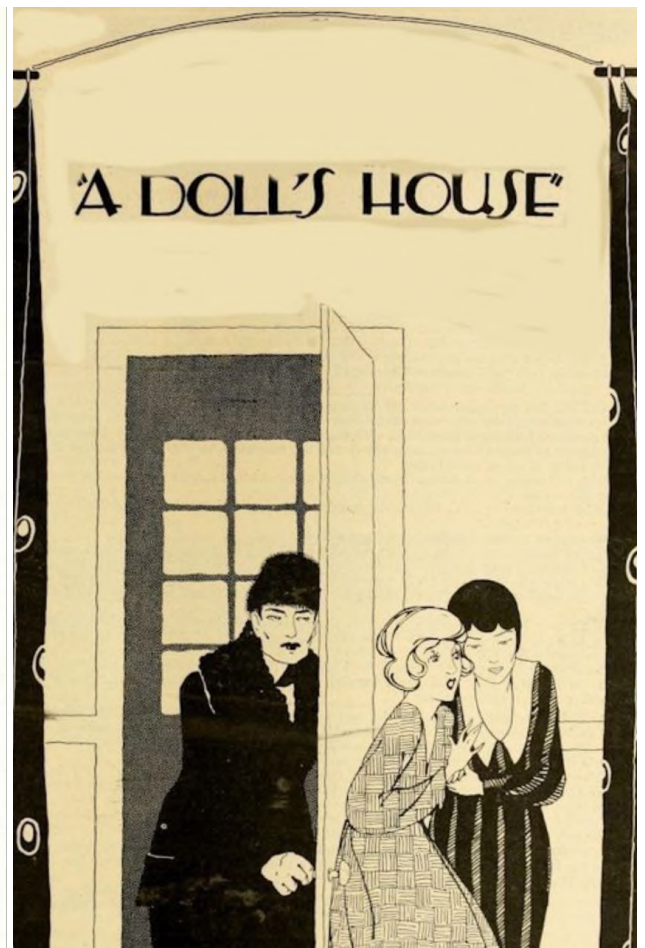
Платформа YouTube

Декан факультету сценічного мистецтва,
доцент, кандидат мистецтвознавства,
лауреат міжнародних театральних фестивалів,
член НСТДУ – Роман Геннадійович Набоков

Харків 2025

Додаток 2

Зразки афіш кінофільмів «A DOLL'S HOUSE» режисерів
Моріса Турньора (ліворуч) та Чарльза Брайанта (праворуч).

Додаток 3

Кадри з кінофільму «A DOLL'S HOUSE» (1922) режисера Чарльза Брайанта.

Додаток 4

Кадри з телевистави «A Doll's House» (1992 р.) режисера Девіда Такера.

Додаток 5

Кадри з постановки Харківського академічного драматичного театру
ім. Г. Ф. Квітки-Основ'яненка «Ляльковий дім» (2017)
режисерки Ольги Туруті-Прасолової.

Додаток 6

Кадри з постановки київського Українського малого драматичного театру
«Ляльковий дім» (2024) режисера Олексія Гладушевського.

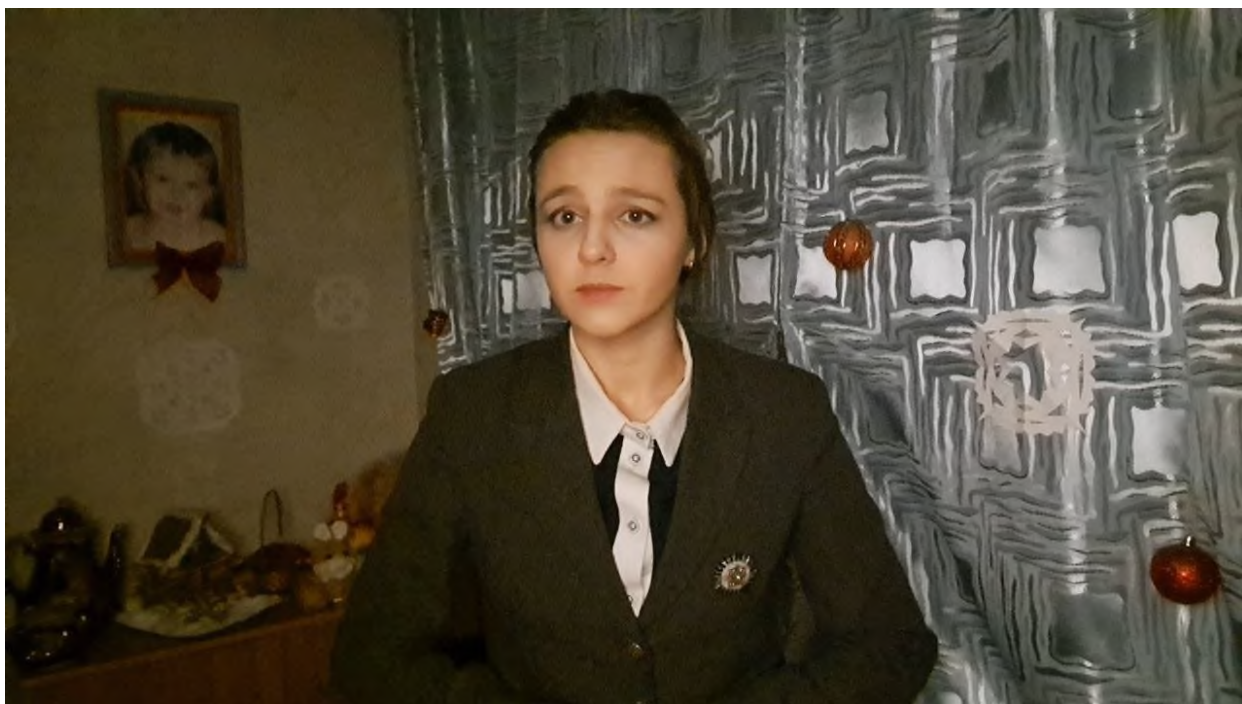

Додаток 7

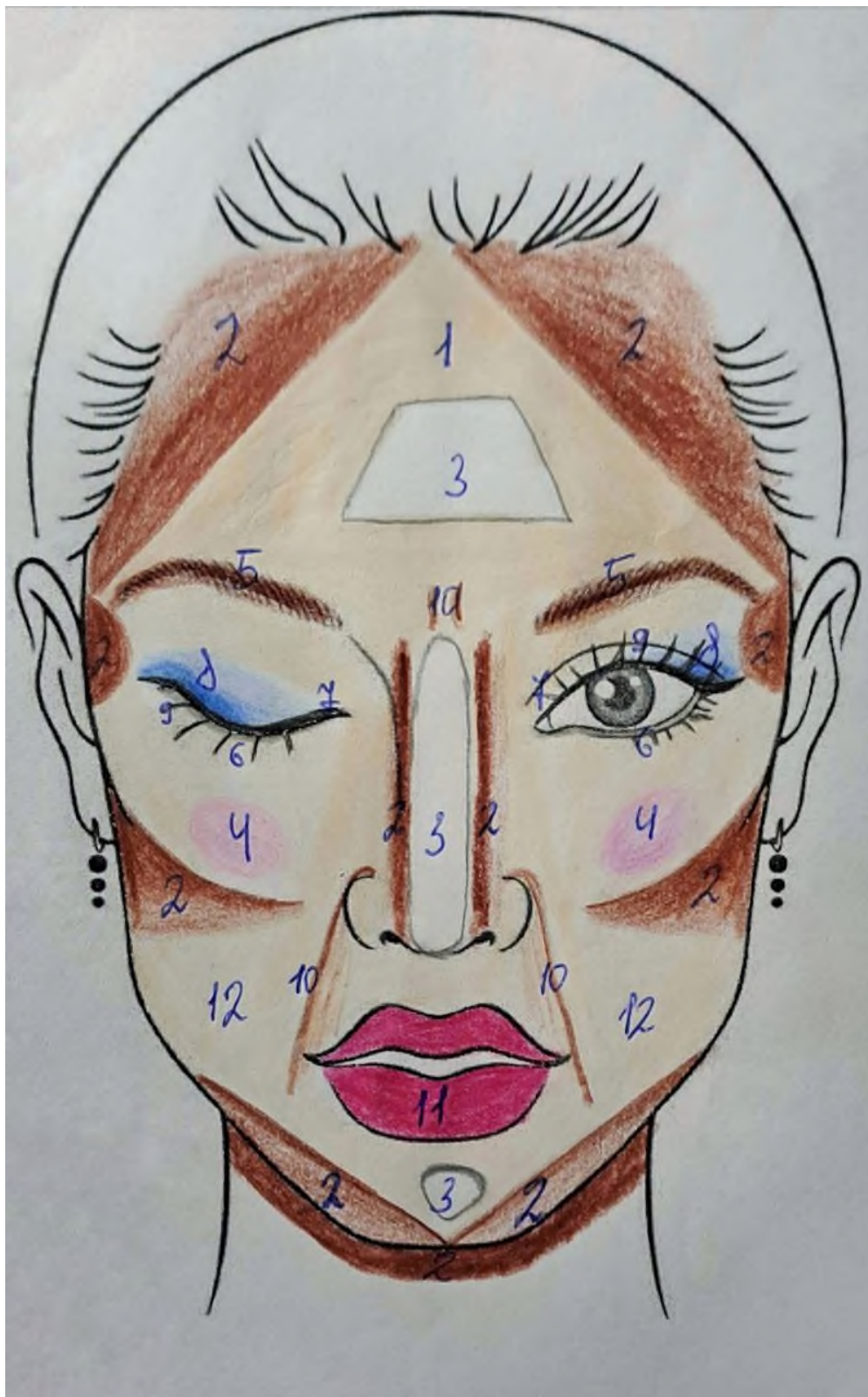
Кадри з постановки лондонського театру «Лірик Хаммерсміт» (Lyric Hammersmith)
«A Doll's House» (2019) режисерки Рейчел О'Ріордан.

Додаток 8
Костюм фру Лінне

Додаток 9
Ескіз гриму

Додаток 10

Приклад макіяжу на перші дві дії (зверху) та на третю дію (знизу).

Додаток 11

Реквізит на першу дію – дорожня валіза.

Додаток 12

Реквізит на першу дію – голка, нитки та маскарадний костюм.

Додаток 13
Облаштування місця зйомки

